

Αθλιοι στο (μυστικό) δωμάτιο					
Πηγή:	ΤΑ ΝΕΑ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ	Σελ.:	1,12	Ημερομηνία έκδοσης:	13-11-2021
Αρθρογράφος:		Επιφάνεια :	1016.18 cm ²	Κυκλοφορία:	24590
Θέματα:	ΒΙΒΛΙΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ				

FOCUS ^{Η ΑΛΛΗ} ΟΨΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ

Αθλιοι στο (μυστικό) δωμάτιο

Είναι ντεμοντέ, σχεδόν σουρεαλιστικό, να αγανακτείς και να καταθλίβεσαι με τη χούντα των συνταγματαρχών πενήντα χρόνια μετά, ακόμα και αν ανήκεις στη γενιά που την υπέστη, ακόμα και αν ταλαιπωρήθηκες προσωπικά, ακόμα και αν μειδιάς με τον μεταπολιτευτικό ψευδοαντιστασιακό πληθωρισμό. Και όμως κάτι τέτοιο μού συνέβη κλείνοντας το βιβλίο του Αλέξη Παπαχελά *Ενα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974* (Μεταίχμιο, 2021). Η αιτία δεν ήταν η ανακίνηση ενός στενάχωρου συλλογικού παρελθόντος. Ήταν η ντροπή που νιώθεις όταν η εθνική ταπείνωση παύει να είναι ένα εξωτερικό γεγονός, και σταλάζει μέσα σου σαν προσωπικό συναίσθημα. Όταν κάποιες φορές η κατάντια της πατρίδας σου ξεπερνά τις ευθύνες των αυτουργών και αισθάνεσαι να σε συμπεριλαμβάνει, ακόμα και αν εκείνοι ήταν οι μισοίτοι εχθροί σου.

Το βιβλίο δεν είναι ευτυχώς άλλη μια ιστορία της δικτατορίας, ούτε όμως μια κλασική δημοσιογραφική έρευνα. Πώς άλλωστε να ήταν; Κράτησε είκοσι πέντε χρόνια η συλλογή του υλικού. Χρειάζεταν η «πετριά» ενός νέου που συνταράχτηκε από τα γεγονότα του 1974 και αργότερα απέκτησε τα ταλέντα, τα εφόδια και την ισχύ του Παπαχελά. Χάρη σε αυτόν τον συνδυασμό, έχουμε μια έρευνα που πληροφορεί αλλά και πάλαιται η ίδια από τη δραματικότητα των γεγονότων. Θα έλεγα ότι ο Α. Παπαχελάς σκηνοθέτησε παρά έγραψε το βιβλίο, έβαλε τους πρωταγωνιστές, τους δευτερογενιστές και τους κομπάρσους, τους ήρωες, τα ανθρωπάκια και τους θύλους, να δίνουν φωνή στην ιστορία. Αυτός ο συνδυασμός, νομίζω, εξηγεί τη διανοητική, αλλά και τη συναισθηματική φόρτιση που προκαλεί η ανάγνωση.

Η έρευνα επικεντρώνεται πρακτικά στη λεγόμενη περίοδο Ιωαννίδη 1973-74 που κορυφώνεται με το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, την τουρκική εισβολή και στη συνέχεια τη Μεταπολίτευση. Από τις υπάρχουσες ιστορικές - πολιτικές έρευνες ξέρουμε ήδη τη γενική εικόνα, η οποία έχει ως κεντρικό στοιχείο την αλληλεξάρτηση των εξελίξεων στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Από το 1970 αποτελούν ουσιαστικά μια ενιαία πολιτική σκακιέρα. Ανασκαλεύοντας τις μνήμες της εποχής, αμφιβάλλω αν ακόμα και οι πολιτικοί παράγοντες ή οι οργανώσεις του αντιδικτατορικού χώρου είχαν τότε συνειδητοποιήσει τον βαθμό σύμπλεξης των εξελίξεων μέχρι να εκραγούν τον Ιούλιο του 1974. Ο κύριος ιστορικός ερευνητής Μακάριος Δρουσιώτης (*ΕΟΚΑ Β' & CIA*, Αλφάδι 2002) έχει περιγράψει λεπτομερώς τις φανερές και μυστικές ζυμώσεις, τις συγκρούσεις, τα πρόσωπα που πρωτοστάτησαν στον εμφύλιο χαμηλής έντασης που εκδηλώθηκε στην Κύπρο την περίοδο 1971-74, όταν ο Γρίβας και η ΕΟΚΑ Β', με την καθοδήγηση των ιωαννιδικών κυρίως χουντικών, επιδίωκαν την ανατροπή και τη δολοφονία του Μακαρίου με στόχο τη «διπλή ένωση» που θα γινόταν σε συνεννόηση με την Τουρκία. Ο Α. Παπαχελάς ρίχνει τον προβολέα στο «μυστικό» δωμάτιο της ελλαδικής χουντικής εξουσίας, όπου ήταν και το επίκεντρο των κινήσεων στην ενιαία σκακιέρα Ελλάδας - Κύπρου. Παρακολουθεί την εσωτερική σύγκρουση και τη βαθμιαία αμφισβήτηση της εξουσίας του Παπαδόπουλου, την οποία ο αμερικανός πρόεδρος Τάσκα καταγράφει τον Σεπτέμβριο του 1972: «την άγνοια τότε ε' μάς ισχύ των «ιωαννιδικών», και την εντεινόμενη αντίδρασή τους τόσο στη «φιλελευθεροποίηση» του καθεστώτος όσο και στην απάρδεκτη για αυτούς ανοχή στον Μακάριο» την απόφασή τους να ανατρέψουν τον Παπαδόπουλο ήδη από τον Σεπτέμβριο του 1973, την αξιοποίηση των γεγονότων

Γεώργιος Παπαδόπουλος, Φαίδων Γκιζίκης και Δημήτριος Ιωαννίδης τον καιρό της παντοδυναμίας τους

του Πολυτεχνείου για να πραγματοποιήσουν τον στόχο τους στις 25 Νοεμβρίου 1973: τη δρομολόγηση των επιλογών αυτού που τότε αποκαλούσαμε «το κράτος της ΕΣΑ» προς την τραγωδία και την προδοσία: τα συντρίμια που παρέδωσαν στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή στη Μεταπολίτευση.

Η έρευνα του Α. Παπαχελά έχει μια παράδοση διάστασης. Ο τίτλος, ο υπότιτλος, το περιεχόμενο προδιαθέτουν για μια «συνωμοσιολογική» εξέταση του θέματος με επίκεντρο την «εξάρτηση» και τον ρόλο των Αμερικανών - προσφιλές θέμα της πρώτης μεταπολιτευτικής ιστοριογραφίας και του δημόσιου λόγου. Η πολιτική σαν «μυστικό δωμάτιο», πράκτορες και πρακτορίσκι που περιφέρονται, συνωμοτούν, προειδοποιούν, ειδοποιούν ή παραπληροφορούν, επίσημοι διπλωμάτες, πρέσβεις και υπουργοί που σχεδιάζουν, αυτοσχεδιάζουν ή τρέχουν να σβήσουν τις «φωτιές» που έχουν ανάψει. Η «μυστικότητα» πάντα χρησίμευε και πάντα θα χρησιμεύει στις Εξουσίες,

Η έρευνα επικεντρώνεται πρακτικά στη λεγόμενη περίοδο Ιωαννίδη 1973-74 που κορυφώνεται με το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, την τουρκική εισβολή και στη συνέχεια τη Μεταπολίτευση. Από τις υπάρχουσες ιστορικές - πολιτικές έρευνες ξέρουμε ήδη τη γενική εικόνα, η οποία έχει ως κεντρικό στοιχείο την αλληλεξάρτηση των εξελίξεων στην Ελλάδα και στην Κύπρο

είτε είναι απόλυτες, είτε αυταρχικές, είτε δημοκρατικές. Όμως η μυστικότητα δεν ταυτίζεται με τη συνωμοσία και ακόμα λιγότερο με τη συνωμοσιολογική αντίληψη της Ιστορίας. Στην πραγματικότητα λοιπόν το βιβλίο αποδομεί τη συνωμοσιολογική αντίληψη και απομυθοποιεί την εξάρτηση. Θεμελιακό στοιχείο της συνωμοσιολογίας είναι η πίστη ότι ένα συμπαγές κέντρο, ένα παντοδύναμο υποκείμενο κινεί τα νήματα της Ιστορίας ή των καταστάσεων (οι Εβραίοι, οι σιωνιστές, οι Αμερικάνοι, οι Σοβιετικοί, οι μυστικές υπηρεσίες, οι νεφελίμ). Θεμελιακό στοιχείο μιας απλουστευτικής αντίληψης της εξάρτησης είναι ότι στην οπωσδήποτε άνιση διακρατική σχέση, το αδύναμο κράτος είναι ανίσχυρο ενεργούμενο του ισχυρού. Η έρευνα του Παπαχελά αποκαλύπτει ότι το αμερικανικό κέντρο σε ό,τι αφορούσε την Ελλάδα και την Κύπρο ήταν θεσμικά και πολιτικά κατακερματισμένο, με ιδιαίτερες ατζέντες, με απλοϊκές «οριενταλιστικές» αντιλήψεις για την περιοχή, με μεταβαλλόμενες και ασταθείς στοχεύσεις, που όταν πα είχε εκραγεί η κατάσταση ενοποιήθηκαν στον στόχο να αποτρέψουν ελληνοτουρκικό πόλεμο. Όσο για το ελληνικό εθνικό κέντρο καλύτερα να μη μιλούσαμε. Ένας εσμός μηδαμινών ανθρώπων που βρέθηκαν να ορίζουν τις τύχες της χώρας εκείνη την περίοδο, τυφλωμένοι από τον εθνικισμό και τον αντικομμουνισμό τους, σε ένα κράτος θεσμικά διαλυμένο καθώς η εξουσία είχε διαχυθεί, ή καλύτερα διαλυθεί, σε άτυπα δίκτυα προσωπικών σχέσεων και επαφών, εγκώριων και εξωχώριων. Κοντολογίς, όλα τα χαρακτηριστικά που χρειαζόνταν για να γίνουν έρμια των χειρισμών και των πιέσεων του διεθνούς παράγοντα. Ο έτσι κι αλλιώς αδύναμος εταίρος στην άνιση σχέση με τη δυτική υπερδύναμη έχασε κάθε διαπραγματευτική δυνατότητα. Η σύμπτωση του ελληνικού δράματος με το σκάνδαλο Ουότεργκேϊτ που αποδιάρθρωσε πλήρως το αμερικανικό κέντρο ήταν άλλη μια εκδήλωση του τυχαίου στην Ιστορία.

Εκτός από τη συνωμοσιολογία, η «μυστικότητα» συσχετίζεται στην κοινή αντίληψη με τον πολιτικό κυνισμό. Και η λέξη γράφτηκε αρκετές φορές με αφορμή το αρχαιακό υλικό και τους καταγραφόμενους διαλόγους των πρωταγωνιστών της αφήγησης του Παπαχελά. Ας μην μπερδευόμαστε όμως τον κυνισμό με τον ρεαλισμό, ιδίως στις στιγμές που οι πρωταγωνιστές ανοίγουν τα χαρτιά τους αμοιβαία. Τότε είναι που η Πολιτική φτάνει συνθήως στον πυρήνα του χαιόντος προβλήματος, και τότε είναι που η Πολιτική αποκαλύπτει τον τραγικό της χαρακτήρα με την αρχαιοελληνική έννοια. Βεβαίως, πάνω σε αυτό το ρεαλιστικό υπόστρωμα εκδηλώνονται οι χαρακτηριστικές των πολιτικών προσώπων. Η αλαζονική υπερβολή του Κίσινγκερ προς τους υφιστάμενους και τους συνομιλητές του, η «ανατολίτικη» χροιά του ρεαλισμού του Μακαρίου, η αξιοπρεπής ευθύτητα του Καραμανλή, η γένη ενός πληγωμένου έθνους που βρέθηκε κολλημένο στα σκονιά μετά την αφροσύνη των χουντικών.

Τελικά, η Πολιτική ανταμώνει με την τραγικότητα και η Ιστορία με την ειρωνεία. Ένα καθεστώς που είχε έρθει για «να σώσει το έθνος» κατέρρευσε μέσα στα συντρίμια μιας εθνικής τραγωδίας που ήταν ο ορισμός της εθνικής προδοσίας.

Ο Γιάννης Βουλγαρίσ είναι ομότιμος καθηγητής του Παιδείου Πανεπιστημίου